

Да роднага ганку
Народная меладрама

Дзеючыя асобы:

РЫТА – зяўчына гадоў 30

ТОМА – яе сястра

ВАЛІК – іх аднагодак

ДЗЕД – сусед, чалавек гадоў за 80

ГАЎРЫЛАВІЧ – яму за 70

МАНЯ – ёй за 60

КАБЕТА – ёй за 40

МІКОЛА – былы брыгадзёр

АЛЕНА – дзяўчына 16 гадоў

ПЁТР

КАНСТАНЦІН – героі без слоў

ТАНЬКА

На сцэне відаць вуліца, якая пазначана вокнамі. Левае вакно, калі падымаецца, адкрывае прээдні пакой хаты з дзвярыма ў залу, у спальню і ў кухню. У ім стаіць вялікі стол, ля яго — лавы адна да другой, буфецік і старая канапа.

Пад правым вакном — толькі лавачка.

ДЗЕЯ I

З'ява 1

На вуліцы — зімовы надвячорак: рыкаюць каровы, сакочуць куры, брэшуць сабакі. З'яўляецца чалавек і пачынае грукаць у вакно хаты, ля якога лавачка.

ВАЛІК. Дзед! А дзед! Няўжо спіш? Дык жа яшчэ куры на куросань не паселі.

Засвяцілася вакно, а ў ім постаць.

ДЗЕД. Чаго табе, Валік? Я грубку таплю.

ВАЛІК. Без святла? Эканоміш.

ДЗЕД. Люблю на полымя глядзець у цемені. Дык чаго ты грукаў?

ВАЛІК. Хачу дакласці: у падапечнай табе хаце святло гарыць.

ДЗЕД. Як гарыць? Я гасіў.

ВАЛІК. А яно гарыць.

ДЗЕД. Пачакай! Апануся, і пойдзем.

Праз нейкі час дзед у кажуську выйшаў, і яны пайшлі.

– Я ж добра памятаю – гасіў. Няўжо каму ў галаву прыйшло ў чужую хату залезці?

ВАЛІК. Там, відаць, не чужыя. Ля варот машына – рафік – стаіць
Знікаюць у цемні.

З’ява 2

Запальваецца вакно ў хаце злева. На яго фоне праходзяць Дзед і Валік. Вакно падымаецца. Высвечваецца пярэдні пакой, куды заходзяць Дзед і Валік. Ім насустар — з залы — выходзяць Рыта і Тома.

ДЗЕД (*здзіўлена*). Дзяўчаты? Родненькія мае! (*Раскідвае рукі.*)

ТОМА. Як бачыце, дзядулечка. (*Абдымаецца з дзедкам.*)

ДЗЕД. Калі ж прыехалі?

ТОМА. Ды недзе з гадзіну таму. І мы не адны. (*Заплакала*)

ДЗЕД (*хрысцячыся*). Усё зразумела. (*Заглядвае ў залу*). Склала ручкі, нябога. А мне не падала. Толькі зайшла ў двор.

РЫТА. Як зайшла? Калі?

ДЗЕД. Два дні таму. У сне. Як з туману ў двор зайшла і папрасіла хату вашу не выстужываць.

ТОМА. А мы здзівіліся, што цёпла ў ёй.

ДЗЕД. Ну як жа не выканаць такую як просьбу. (*Валіку*) Ты, хлапец, аббяжы вёску. Няхай прыходзяць людзі пасядзець ля нябожчыцы.

Дзед пайшоў у залу, а Валік застаўся на месцы.

ВАЛІК. Не пазналі мяне?

РЫТА. Пазнала.

ВАЛІК. Я такі стары, бо не пагаліўся. Гэтак цяплей.

ТОМА. Паголішся — памаладзееш. Схадзі за людзьмі, Валік. Рада цябе бачыць.

ВАЛІК. Схажу. Толькі во людзей апавяшчу, а сам у лазню да цёткі Мані. Яна якраз сённа тапіла. (*Пайшоў. Вярнуўся.*) А раніцай капаць магілу пайду.

ТОМА. Будзем удзячны.

РЫТА. Мо каго яшчэ знойдзеш?

ВАЛІК. Знайду. (*Выходзіць.*)

Дзяўчаты ідуць у залу.

Святло гасне.

З'ява 3

Калі святло запальваецца, у пярэдняй на канапе шмат вопраткі, а з залы даносіцца гамонка.

У пярэдням выходзяць Дзед, Маня і паголены, пераапануты Валік.

ВАЛІК (*працягвае гаворку*). А я, дзед, лічу, што душа Мікіціхі жыла тут заўсёды.

МАНЯ. Не выдумляй, хлопец! Жыве душа нейкі час там, дзе чалавек памёр.

ВАЛІК. А як жа такі факт: хацеў я пазаўчора якраз тут у хлеве адну рэч пазычыць.

МАНЯ. Пазычаюць у людзей. А без іх — крадуць.

ВАЛІК. Я б паклаў на месца, далібог. Але сутнасць не ў гэтым, а ў тым, што вялізны кацяра на мае рукі як скокне.

МАНЯ. Галюнікі то былі, Валічак.

ВАЛІК. Ды не галюнікі. Ад іх драпін на руках не было б. (*Паказвае рукі.*) Чые драпіны?

ДЗЕД. Ты хочаш сказаць, што душа чалавека можа перасядзіцца ў ката?

ВАЛІК. Ну не, канешне! Але бабуля Мікіціха была дбайнай гаспадыняй і заставалася такой да канца: думкамі сваімі берагла ўсё набытае.

ДЗЕД. У гэтым нешта, канешне, ёсць. Кажуць жа, што думкі матэрыялізуюцца.

ВАЛІК. А я пра што? Вось яны і матэрыялізаваліся ў ката і ў драпіны ад яго кіпцюроў.

МАНЯ. Ой, Валік. Лепш бы піць кінуў. Ды яшчэ начытаешся і брэндзіш.

ВАЛІК. Кіну, цётка! Вось пабачыш — кіну!

МАНЯ. Лаўлю на слове. Але з якой гэта нагоды?

ДЗЕД. А ты хіба не здагадваешся? Ён жа вачэй не зводзіць.

ВАЛІК. Заўважце, я не піў, а толькі прыгубляў.

МАНЯ. Я гэта заўважыла. Малайчынка. Няхай дзяўчаты ўбачаць, што і ў вёсцы не адны п'яніцы жывуць!

ДЗЕД. У нас, дзякаваць Богу, з гэтым не густа. А што Валік шмат чытае, дык яго гэта і ратуе.

Выглядае Рыта.

РЫТА. Няўжо дамоў сабраліся?

ВАЛІК. Я — не! Трэба ж будзе лаўкі, сталы прыбраць...

ДЗЕД. Лаўкі і сталы няхай сабе стаяць, каб на саракавіны зноў іх не цягаць. А я, Рыта, мушу: курэй трэба зачыніць, Тобіка пакарміць.

РЫТА. Пакарміце і вяртайцеся, дзед!

ДЗЕД. Добра! Тады не развітваюся. (*Выходзіць*)

МАНЯ. І мне, Рыгачка, дагледзіцца трэба. (*Пачынае апранацца. Ёй пасабляюць Валік і Рыта.*)

Святло гасне.

З’ява 4

Святло запальваецца. Вопраткі на канаве няма. На ёй дзяўчаты і Маня.

МАНЯ. Ноч няхай ўсё стаіць. Хіба мясное што выстаўце у сенцы. А заўтра я падбягу і дапамагну вам управіцца.

ТОМА. Да мы самі ўправімся, цёця Маня.

МАНЯ. Вам жа на працу.

РЫТА. А мы на вольных хлябах.

МАНЯ. Томачка во кажа, што абрыдлі ёй гэтыя вольныя хлябы.

РЫТА. Так абрыдла, што хочацца ўсё кінуць. Тавару на базарах у дзясяткі разоў больш, чым пакупнікоў. Іх не дачакацца. А стаіш — і ў мароз, і ў спёку. А паездкі за таварам чаго вартыя: рукі стогнуць, ногі круціць.

ТОМА. Усё, сястрыца: ты як хочаш, а я з нашага бізнесу выйду! Жыццё, цётка, як вада між пальцамі працякае: закупаў — прадаў, прадаў — закупаў. А настаіцца, нікуды ісці моцы няма.

МАНЯ. Грошай хоць зарабілі? Мільянеркамі сталі?

РЫТА. Ну, кватэру — купілі. Таму і бабулю здолелі забраць да сябе.

МАНЯ. Як яна ў горадзе прыжылася?

ТОМА. Мучылася. Так сумавала па гэтай хаце, па суседзях. Рытка! А наша кватэра, у параўнанні з гэтай хатай — клятуска. Тут так прасторна! Столькі паветра! А снег які бялюткі! Усё ж карані нашы тут! Таму так сэрцу добра за гэтым парогам.

РЫТА. Агітуеш мяне тут жыць?

МАНЯ. А табе тут усё не роднае?

РЫТА. Роднае. Мы ж тут нарадзіліся, гадаваліся. Бацькоў пахавалі.

МАНЯ. Во бяда была. Мікіціха адзіную дачку на той свет адпраўляла. І зяця добрага. Не піў жа. Але кажуць: што лёсу не перайначыш: з п’яніцам — лоб у лоб і дзеткі асірацелі ў адно імгненне. Шафёрская доля...

Святло гасне.

З’ява 5

У пярэдняй дзяўчаты і Маня ставяць посуд у буфет.

МАНЯ. Усё не адважваюся, але спытаюся: чаму мужыкоў не прывезлі? З працы іх не адпусцілі, ці як?

ТОМА. Ці як, цётка Маня. Няма іх у нас.

МАНЯ. Паразводзіліся, хіба?

РЫТА. Не абзавяліся. Не да іх было: вучобу скончылі ў перабудову. Дыпламы — ёсць, працы — няма. Давялося ісці ў гандаль: прадаваць праз маленькае акенца колу, пепсі, чыпсы.

МАНЯ. І можна было зарабіць?

ТОМА. Эканомячы на ўсім. Здымалі адзін ложак на дваіх: па чарзе працавалі ў адным кіёску, па чарзе і спалі.

РЫТА. А галоўнае, людзі пачалі прадаваць кватэры, і мы купілі. Аднапакаёвачку спярша. Потым — дазарабілі і ў двушку пераехалі. Тады во ўжо і бабулю забралі.

МАНЯ. Ой не хацелася ёй ехаць.

ТОМА. Сумавала, канешне. Дня не было, каб не ўспамінала. Казала: птушкай паляцела б. Нагамі хадзіць ужо не магла ж.

РЫТА. Моцная духам была наша бабуля. На каляску як мы яе пасадзілі, дык яна і абеды, і вячэры нам ладзіла. І пірагі пякла нават.

ТОМА. Намерзнемся на базары, а ў кватэры нашай такія пахі стаяць: то галубцоў нагатуе, то катлет насмажа.

МАНЯ. Дык чаму ж замуж не пайшлі? Няўжо жаніхоў не было? Ну хоць у адной?

ТОМА. Так, відаць, лёсам наканавана.

МАНЯ. Але якія, дзяўчаткі, вашы гады! Знойдуцца жаніхі!

РЫТА. Дзе? Валік у Апёнках?..

МАНЯ. А хоць бы і Валік. Ён чалавек добры, працавіты. Выпівае, праўда... І яшчэ ў нас адзін ёсць: настаўнік. У Вяшэўцы ў нас сярэдня школа.

ТОМА. Вы Косцю маеце на ўвазе?

МАНЯ. Яго. О!. Які там аграгарадок будзеца: домікі, як лялькі. Бальнічка будзе, клуб. Кажуць, басейн нават. Школа новая. Ён у ёй — дырэктар.

РЫТА. Ён жа ваеннае вучылішча канчаў.

МАНЯ. Нешта ў яго там не заладзілася. Не ведаю: зволілі ці сам зволіўся, але да бацькоў вярнуўся. І без жонкі вярнуўся. Не ведаю: ці развядзёны, але яе тут ужо даўно не відно.

Святло гасне.

З'ява 6

У пярэдняй за сталом дзяўчаткі і Дзед вядуць гаворку.

Валік і Хлопец выносяць лаўкі з залы.

ДЗЕД. Ну што я вам скажу, дарагія мае: канешне, качкі — справа добрая. Сажалка — у канцы вашага агарода. А во трусы — ну такія пражоры. Як вы

іх і чым карміць будзеце?

РЫТА. А калі мы іх раздадзім людзям? Няхай яны іх гадуюць, а мы потым выкупім.

ДЗЕД. Ідэя не новая. Гэтак у нас свіней і бычкоў саўгасы гадуюць.

ТОМА. Таму мы, дзядуля, рашылі так: пагаворым з людзьмі, і калі яны пагодзяцца — у доўгую скрынку адкладваць не будзем нашу задумку.

ДЗЕД. А чаму не пагодзяцца. Пагодзяцца. Капейка ўсім патрэбна.

РЫТА. Я, дзеда, — тэхнолаг па кансерванню. А Тома — па пашыву верхняга адзення з меху.

ДЗЕД. Во як?! І што, у горадзе вам работы не знайшлося?

РЫТА. На балконе можна выгадваць хіба што аднаго труса.

ТОМА (*смяецца*). А ў ванне — адну качку...

Валянцін вынес апошнюю лаву і вярнуўся ў прырэдку.

ВАЛІК. Так, дзяўчаткі! Усё вынеслі і разнеслі па хатах... Якое будзе яшчэ даручэнне?

РЫТА. На сёння ўсё. Мы хутка ад'язджаем, дакладней, адыходзім...

ВАЛІК. А хочаце, я вазьму ў брыгадзіра вазок і каня і даімчу вас да аўтобуса?

ТОМА. Было б добра, Валік!

ВАЛІК. Будзе зроблена! Не развітваюся. (*Выходзіць.*)

Святло гасне.

З'ява 7

Вуліца. Алена некага чакае. З'яўляецца Валік.

АЛЕНА. Валік! Ты ўжо закончыў справы?

ВАЛІК. Ну, адну справу закончыў. А што?

АЛЕНА. Сходзім сёння ў Вяшэўку на танцы?

ВАЛІК. Я не. А ты як хочаш.

АЛЕНА. Я баюся адна. Валічак! Ну прашу цябе...

ВАЛІК. Папрасі Пецю.

АЛЕНА. Ты што? Мне ж Кацька валасы на галаве парве. Рытка з Томкай ад'язджаюць?

ВАЛІК. Вось я іх і павязу.

АЛЕНА. У Мінск паедзеш?

ВАЛІК. Не. Да аўтобуса падкіну.

АЛЕНА. Думаеш, табе Мікола-брыгадзір вазок дасць?

ВАЛІК. Дасць, дзе дзенецца. Хіба я яму тэлевізар не рамантую, калі што якое?

АЛЕНА. Дык ты ўсім рамантуеш.

ВАЛІК. Так, малая!

АЛЕНА. Я не малая. Мне ўжо 16...

ВАЛІК. Няўжо занявесцілася?

АЛЕНА. А што? Я дзеўка хоць куды.

ВАЛІК. А я крыху стары для цябе. Так што хапай Пецьку! Не бойся Кацькі. Ну, я пайшоў.

Валік знікае. Алена ідзе следам.

Святло гасне.

З’ява 8

На лавачцы ля дома сядзіць Дзед. Да яго падыходзяць людзі.

МАНЯ (*прысажваецца*). Паштарка сказала, што табе, дзед, пісьмо з Мінска прыйшло. Не ад дзяўчат часам?

ДЗЕД. Ад іх.

Падыходзіць Кабета.

КАБЕТА (*здаля*). Дзень добры, людцы добрыя. Выпаўзлі на адлігу?

ДЗЕД. Каб жа адліга. А то ў студзені каб дождж як з вядра ліў усю ноч. Нелады ў прыродзе.

КАБЕТА. Катаклізмы. Кажуць, пісьмо атрымаў.

МАНЯ. Томка з Рыткай прыслалі.

КАБЕТА. Няўжо перадумалі?

ДЗЕД. Не. Наадварот! Рыхтуюцца на пачатку лютага прыехаць з усім сваім скарбам.

Падыходзіць Гаўрылавіч. Вітаецца з Дзедам.

МАНЯ. А з намі чаму не рукаешся?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Рукаюцца толькі з мужыкамі. Дык аб чым тут гутарка ішла? (*Прысаджваецца.*)

КАБЕТА. Мікіціхіны ўнучкі пераязджаюць у Апёнкі.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не паверу. Што ім тут рабіць.

ДЗЕД. О! У іх планы грандыёзныя.

МАНЯ. Яны на Мікіціху і падобныя: гаспадарлівымі будуць.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Што, базар у Апёнках наладзяць? Шмоткамі гандляваць. А хто купляць будзе?

ДЗЕД. Набазарнічаліся яны ўжо. Прадпрыемальнікамі хочуць стаць, фірму тут адкрыцьж.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Прадпрыемальнікамі? (*Убачыў некага*) Мікола! Хадзі сюды.

Мікола падышоў.

— Канец твайму брыгадзірству, чалавеча.

МІКОЛА. Не пужай, Гаўрылавіч. Прарвёмся!

ГАЎРЫЛАВІЧ. Затое будзе фірма “Рогі і капыты”

ДЗЕД. Ну не мялі пустое. Адкрыюць вытворчасць кансерваў і пашыў рэчаў са шкурак трусоў.

МІКОЛА. А дзе яны іх возьмуць?

КАБЕТА. Гадаваць будуць!

МІКОЛА. Ну колькі яны нагадуюць?

МАНЯ. І мы будзем гадаваць і прадаваць ім жывой вагой.

МІКОЛА. Ясна.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ну, я-то ім пасабляць не буду.

КАБЕТА. Абыйдземся.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Дык ведайце, суграждане! Я не дазволю дзікаму капіталізму асесці на нашай зямлі! Я не за тое кроў праліваў, каб эксплуататары зноў тут з’явіліся.

МАНЯ. Дзе ён яе праліваў?

ДЗЕД. От трапло.

Падышоў Валік.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я скажу табе, Мікалай Іванавіч, што жыве побач з табой былы партызан Іван Гаўрылавіч! І што не развучыўся ён... пеўня пушчаць. Падпалю! Што мне... інваліду вайны зрабяць.

МАНЯ. Дык ты ўжо і інвалід? Табе мала быць удзельнікам? У інваліды запісаўся.

ГАЎРЫЛАВІЧ. У цябе не спытаўся.

ВАЛІК. А колькі ж Гаўрылавічу было ў пачатку саракавых?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не твая справа. Усядно не падлічыш, п’янь драная.

ВАЛІК. Падлічыў ужо: трынаццаць.

МАНЯ. Пры партызанах-то ён быў. А інваліднасць — пры падзенні з трактара атрымаў.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ну дык што? Галоўнае, па прычыне хранічнага недасыпання. Значыцца, на трудавым фронце. І за трудавы фронт у мяне медалі. А за так іх не даюць.

ВАЛІК. Шустрым такім — даюць!

ДЗЕД. Ты, Іван, не мялі пустое і не ўздумай паліць! Партызан мне... Хоць бы прычакаў, калі мы ўсе выйдем.

ГАЎРЫЛАВІЧ. А што... і ты партызан?

ДЗЕД. Я не партызан. Я салдат Вялікай Айчыннай!..

ГАЎРЫЛАВІЧ. Цябе за гэта паважаюць. Ордэны даюць, грошы і пакеты.

Святло гасне.

З'ява 9

Вуліца. Вые вецер. Валік з Пятром, апранутыя ў дарогу, выходзяць са двара Дзеда.

ДЗЕД (*выходзячы следам*). Вы ж, хлопцы, акуратней у дарозе. Паўлік-то вопытны. А ты, Валік, калі за рулём сядзеў?

ВАЛІК. А нядаўна. Я ж адвозіў Косціка на яго машыне да станцыі.

ДЗЕД. Усядно. Па горадзе ехаць прыйдзеца.

ВАЛІК. А я ж і вучыўся на гарадскіх вудіцах. Ты забыўся, дзед, што я ажно тры гады быў гараджанінам.

ДЗЕД. Не забыўся. Рызыкаўны ты хлопец.

ВАЛІК. Хто не рызыкуе — той не п'е шампанскага.

Падыходзіць Алена.

АЛЕНА. Куды гэта вы так апрануліся?

ВАЛІК. У дарогу. Скажу табе па сакрэту: хутка ад нас да станцыі і ў райцэнтр рафік ездзіць будзе.

АЛЕНА. І ты яго будзеш вадзіць?

ВАЛІК. Калі спатрэбіцца — я. А так — Пецька.

АЛЕНА. Дык вы за рафікам едзеце?

ВАЛІК. І за грузавой. Я прыганю рафік, а Пеця — грузавічок.

АЛЕНА. Вот маніць. Ну не разыгрывайце мяне. Дзеду! Ну не праўда ж?!

ДЗЕД. Праўда, праўда, дзяўчо. Рытка з Томкай прыедуць у тых машынах.

Валік заспяшаўся. Пеця — следам.

ВАЛІК (*на хаду*). Чакайце нас дні праз два. Пакуль усё пагрузім. (*Знікае разам з Пецем.*)

АЛЕНА. Няўжо праўда, што ў нас тут з'явіцца фірма, што будзе праца?

ДЗЕД. Праўда! Ты ж да мяне ішла?

АЛЕНА. Ага. Няўжо гарадскія сюды пераедуць?

ДЗЕД. Не толькі пераедуць: жыць тут будуць. (*Ідзе ў двор.*)

АЛЕНА. Ці не з глузду яны з'ехалі? (*Ідзе следам.*)

Святло гасне.

З'ява 10

У пярэдняй Рыта нешта ставіць у буфет. З'яўляецца Валік з крэслам.

ВАЛІК (*аднёсшы яго ў залу*). Засталіся толькі стуллі. Можа, мы з Пецем вынясем гэтыя лавы? (*Бярэцца за лаву ля стала.*)

РЫТА. Не сёння. Згрузіце стуллі ў сенях.

ВАЛІК (*бярэ пад казырок*). Ёсць згрузіць у сенях!

У пярэдняю заходзіць Гаўрылавіч.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я ўнімацельна глядзеў за разгрузкай. Дык вы ж нават лапат не прывезлі. Якія ж вы прадпрынімацелі, калі не забяспечаце людзей прыладамі працы.

ВАЛІК (*вяртаючыся*). Ну, дзядзька ж адразу сказаў, што працаваць у фірме не будзе.

ГАЎРЫЛАВІЧ. І не буду! На бабулю іхнюю не працаваў, і на ўнучак не буду.

ВАЛІК. Чаго тады перажываеш?

ГАЎРЫЛАВІЧ. А можа я народны кантроль. І буду сачыць за ўмовамі працы.

ВАЛІК. Ну, Гаўрылавіч, насмяшыў.

РЫТА. А чаму? Няхай выконвае гэтую функцыю. Кантроль з боку народа — рэч не лішняя.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ну што, з'еў?! А то ўжо распараджаешся. Ты тут ніхто.

РЫТА. Ну хопіць вам! Усе прылады працы едуць у кантэйнерах па жалезнай дарозе.

ГАЎРЫЛАВІЧ. А... Ну, тады добра. Калі што, то будзе што экс... як гэта... экс...

Заходзіць Дзед.

– прапрыраваць.

ДЗЕД. Гэта мы ўжо праходзілі. І што атрымалі?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Хто быў нічым, стаў — усім!

ДЗЕД (*садзіцца на канапу*). Ад нічога — нічога і не бывае. А дзе Томка?

РЫТА. Яна з трусіхамі возіцца.

ВАЛІК. Пайду ёй пасаблю. (*Хуценька выходзіць.*)

ДЗЕД. Ты б, Рытка, сходзіла да мяне і забрала ўсё, што я на вячэру загатаваў. Не вялікія прысмакі, але з дарогі і рыба — мяса.

РЫТА. Дзякую, дзядулечка! Вы наш добры анёл. І хата цёплая, а цяпер яшчэ і вячэра.

Дзед хоча падняцца. Яму дапамагае Гаўрылавіч Рыта апрунулася.

І ўсе выйшлі з хаты.

Святло гасне.

З'ява 11

Ля лавачкі Дзеда зноў людзі.

КАБЕТА. Няма ў нас грошай, дзяўчаткі. Зноў за палачкі, лічы, працавалі.

ТОМА. Але на цётцы пухавічок.

КАБЕТА. Дачка аддала. Сабе нешта купіла, а мне гэты аддала.

МАНЯ. Не нешта, а дублёнку. І мая скураное паліто купіла. Навезлі такія во гандляркі, як Томка ды Рытка.

ТОМА. Дзякую, пётачка Маня. *(Да Кабеты)* А дзе ваша Ніна?

КАБЕТА. Ніна далёка. За ваеннага ж пайшла. Ездзіць недзе, па Расеі. Дык чаму ж гандаль кінулі?

ВАЛІК. Бізнес трэба казаць.

КАБЕТА. Ну, бізнес чаму кінулі?

РЫТА. Бо гандляроў стала больш, чым пакупнікоў.

КАБЕТА. А вы б іх — пакупнікоў — за падол! Як Клара Новікава расказвае.

Прысутныя рассмяяліся, загаварылі:

МАНЯ. Клара ўмее!

КАБЕТА. А яна пра ўсіх умее..

Усе смяюцца.

МІКОЛА. Значыцца, збеглі з базару.

РЫТА. Не збеглі, а памянлі род дзейнасці: сталі вольнымі прадпрымальнікамі.

МІКОЛА. Вольнымі, значыцца, што хачу, тое і кручу.

РЫТА. Ну, не зусім. Кола дзейнасці акрэслена: гадоўля качак і трусоў і іх перапрацоўка. У нас будзе міні-заводзік па кансерваванню мяса качак і трусоў. Абсталяванне закуплена. Я тэхнолаг-харчавік. Праблем не будзе.

МІКОЛА. Трусіную ферму будзеце трымаць?

РЫТА. Ферму нам не пацягнуць. Нешта самі будзем гадаваць, нешта закупаць у вас. Вось і ў людзей лішні рубель завядзецца. Ой, ну што мы мерзнем. Пайшлі на нас. Гаворка ў нас, дзякуй богу, выходзіць сур'ёзная.

Народ рушыў за Рытай. Загарэлася святлом вакно ў дзяўчат.

А калі яно падымаецца, у пярэдні пакой заходзяць людзі.

Святло гасне.

З'ява 12

Усё тая ж кампанія, толькі ў пярэдняй хаце. Ідзе гаворка.

МІКОЛА. Ну, зямлі, канешне, прыкупіце, раз купіла будзе. А як будзе з сажалкай? Унукам нашым і пакупацца не будзе дзе.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Няхай толькі майму паспрабуюць забараніць. Качкам у вырай дарогу пакажу.

ТОМА. Будуць вашы ўнукі нават з вудачкамі сядзець. Карасікаў запусцім.

ВАЛІК. А Гаўрылавіч з толам пабалуге. *(На пагрозу.)* Жартую. А калі сур'ёзна — трусы вам вушы аб'ядуць. Гэта ж такія пражоры.

РЫТА. Дзякую, Валёк, за клопат пра нашы вушы.

Усе смяюцца.

КАБЕТА. Во, ужо і Валёк!

МАНЯ. Ну і што? Яны маладыя. Няхай і жаніхаюцца.

ВАЛК. Да не жартуйце так! Напужаеце.

МАНЯ. А сам чаго спужаўся? Ды цябе калі адмыць, адкарміць...

ВАЛК. ...да цёплай печы прытуліць.

РЫТА. Мы яго калісь так называлі. Валёк быў нашым заступнікам і абаронцам.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Аднаго парабка, лічы, завербавалі.

ВАЛК. У Гаўрылавіча хіба не парабкаваў? За яешню з чаркай.

ГАЎРЫЛАВІЧ *(як не чуе)*. Во для чаго сажалка спатрэбілася. Качак будучь разводзіць... Кансервы з іх рабіць.

РЫТА. Так. Будзем рабіць кансервы.

МАНЯ. О! Далікатэс будзе!

МАНЯ. А то! Смачна будзе.

КАБЕТА. Яшчэ б! А шкуркі?

ТОМА. Шкуркі — вырабляць. Дзед жа мой вырабляў. Праўда, дзядуля?

ДЗЕД. Вырабляў! Праўда, авечыя, на кажухі. Прылады ўсе ёсць. Бабуля ваша ўсё зберагла: і бочкі, і квацы, і скрабкі. У прыстройцы да пуні, лічы, цэх...

ТОМА. Яна нам і расказала. Ідэю падала, так сказаць. А вось клетак для трусой — у нас няма. Іх трэба тэрмінова рабіць.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Тэрмінова, бач. Для клетак сетка патрэбна.

ТОМА. Сетку мы ўжо прывезлі. Яна ў рафіку. Можа, возьмецеся, Гаўрылавіч?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я? Не! Я гнілому капіталізму спрыяць не буду.

РЫТА. Валёк! Можа, ты?

МАНЯ. Валік зробіць!

КАБЕТА. Наш Валік на ўсе рукі майстра. Ён у нас палачка-выручалачка. І не верце, дзеўкі, што ён п'яніца. Ну, выпівае, канешне.

ВАЛК. Не перахваліце! *(Да дзевак)* А чарку наліваць будзеце?

РЫТА. Чарку?

ВАЛК. Жартую!

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ён жартуе? Ды ты ж без чаркі не чалавек.

ВАЛК. А ты... і з чаркай!..

ГАЎРЫЛАВІЧ. Сапляк! Ды я кроў праліваў за такіх...

ВАЛК. Ну, блін, ужо вушы папухлі ад тваіх слоў. Навешае, блін, бляшак...

ДЗЕД. Гэта, хлопча, на бляшкі.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ды ў цябе рожа апухла ад гарэлкі, а не ад слоў.

МАНЯ. Замоўкніце! Кіньце сварку.

КАБЕТА. Саступі ты яму, Валічак. Яго ж ніводны сабака не перабрэша. Лепш згадзіся дзеўкам дапамагчы.

ВАЛІК. Ды я не супраць.

АЛЕНА. І я буду дапамагаць.

МАНЯ. Во і памочніца.

ВАЛІК. Якая з яе памочніца? Будзе блытацца пад нагамі.

РЫТА. Знойдзем і ёй работу. Шыць умееш?

Алена ківае.

ТОМА. Вось і добра. Сабе першай абнову пашыеш. Я навучу.

АЛЕНА. Я ўмею.

ТОМА. На спецмашыне не так лёгка. Але навучышся. Я буду краіць, ты шыць, паўкажушкі, шапкі.

АЛЕНА. І прадаваць будзем у Вяўэўцы. Там такі магазін будуоць!

ДЗЕД (*падымаецца*). Ну, трэба будзе пакумекаць, як вам дапамагчы. Словам, няхай вам Бог дапаможа! (*Ідзе да выхаду.*)

ТОМА. Куды вы, дзядуля? Вячэраць будзем.

ДЗЕД. Трэба ж сваю ляжаначку пратапіць. А на вячэру прыду. (*Выходзіць у суправаджэнні дзяўчат.*)

Следам падняліся астатнія. Хата пусцее.

Святло гасне. Вакно апускаецца. З яго льецца святло.

З’ява 13

Дзея пераносіцца на вуліцу. У святле з вакна Гаўрылавіч яўна некага чакае.

Непадалёку круціцца Алена. Праходзіць Валік. Алена кідаецца да яго.

ГАЎРЫЛАВІЧ (*аклікае*). Валянцін! Пагаварыць трэба.

ВАЛІК (*на хаду*). Што? Аб чым?

Алена застаецца чакаць.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ну, ты мне ўжо даруй за “сапляка”. Ты, канечне, хлопец сталы. Але чаму ты не верыш, што я партызан?

ВАЛІК. Ды веру я, што партызан. І цяпер во, бач, гатоў папартызаніць.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ты гэта пра што?

ВАЛІК. Хто гатоў петуха пусціць?

ГАЎРЫЛАВІЧ. А... Ну, гэта як партыя прыкажа.

ВАЛІК. Якая партыя? Гэта несур’ёзна?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Мы камуністы. А ў нас дысцыпліна. Скажа партыя: “Надо!” — камуніст адкажа: “Есть!”

ВАЛІК. Галава ў Гаўрылавіча сівая, а мазгі дзіцячыя. Зноў верыць у перамогу камунізму?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Веру! Вось толькі Зюганаў — там — прыйдзе да ўлады, мы гэтую заразу амерыканскую... Гэтыя жвачкі, гэтыя пракладкі, снікерсы — усё знішчым! І акулам імперыялізму, гэтым алігархам, банкірам, фермерам — галовы паадкручваем. Не ў буквальным сэнсе, канечне. Проста раскулачым.

ВАЛІК. Ужо ж раскулачвалі.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не да канца! Пашкадавалі Мікіту — вось і сам рэцэдзіў. Унучкі будуць кулачыхамі. Машыны, бач, уласныя. Трактар.

ВАЛІК. А ў Мікалая ўсяго хіба менш?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Мікалаева застанеца калектыўным. Ён сцеражэ. На сваім двары сцерагчы яму зручней. А твае фірмершы можа на падачкі з-за бугра ўсё купілі.

ВАЛІК. З-за бугра. Эх, дзядзька! Начытаўся і...

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я чытаю адну газету (*Вымае з кішэні*). Во гэту “Мы і врэмя”. Кожны квартал падпісваюся. Атрымаю пенсію і падоўжу падпіску. Можаш браць і чытаць.

ВАЛІК. Не. Лепш радыё паслухаць. І не толькі наша. Дык жа што, Гаўрылавіч, хацеў мне сказаць?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Слухай: не ідзі ты да іх служыць...

ВАЛІК. Тады лічы, што ўсё сказаў. (*Збіраецца ісці.*)

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не ўсё. (*З цяжкасцю*) Едзь лепей у горад. Да Зінкі. Яна ж кватэру пабудавала. Няхай бы сыходзіліся.

ВАЛІК. Дзіўна нават! Што здарылася? Дзядзька ж у свой час быў супраць.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Сам жа казаў: усё цячэ, усё мяняецца. Хлопчык жа расце без бацькі.

ВАЛІК. Хлопчык не ад мяне.

ГАЎРЫЛАВІЧ. І не ад ветру ж. Ты ж хацеў. І Зінка хацела.

ВАЛІК. Гэта справа даўно мінулая, дзядзька: Зінка ваша ўжо два разы замуж выходзіла.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не шанцуе ёй. Пашкадуй дзіця. Так хлопчык бацьку хоча мець. Я памру, што з ім будзе.

ВАЛІК. Па-першае, не памрэце яшчэ. Па-другое — аліментаў з мяне не возьмеце. Я ж беспрацоўны.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не аліменты мне патрэбны. Не хачу, каб байструком рос.

ВАЛІК. Прыпазніліся. Ён ужо чуў гэтае слова. Лічыце, гаворка не атрымалася. А мне трэба паспяшацца. А то вада астыне.

Валік пайшоў. Следам за ім пайшла і Алена.

Гаўрылавіч паглядзеў ім у след і пайшоў у супрацьлеглы бок.

Святло ў вакне гасне.

З'ява 14

У тым жа пакоі за сталом Дзед, Рыта і Тома.

ДЗЕД (*працягвае гаворку*). Нашу зямельку морква любіць: расце ладная, чыстая, салодкая. Насенне ў нас сваё. Колькі помню сябе — елі круглы год. Мо таму і сляпых, дзякаваць Богу, у нас не страчалася.

ТОМА. Дарэчы! Яе можна ўсю зіму ў зямлі трымаць. Да самай вясны.

ДЗЕД. А ў капцы — аж да сярэдзіны лета.

РЫТА. І капусту можна будзе. Што прададзім, астатняе скормім.

ДЗЕД. Яны з'ядуць. Пражоры, цярэбяць і цярэбяць.

РЫТА. Абы раслі.

ДЗЕД. Значыцца, футры будзеце шыць, вушанкі. Ну, дык... сем футаў вам пад кілем, як гаворыцца. Я падымаю чарку за вашы намеры.

ТОМА. А за поспехі?

ДЗЕД. Калі ўбачу першую бляшанку кансерваў ці хоць бы вушанку з трусіных скурак апану на сваю старую галаву.

Паднялі чаркі, чокнуліся, прыгубілі.

— Шкада, што Дар'і з намі няма. Чокнуўся б з ёю, прыгадаў бы сёе-тое.

РЫТА. Добра сябравалі?

ДЗЕД. Па-суседску. Кабаноў білі, дажынкi, дакопкі спраўлялі. Няма ўжо і маёй Кацярыны. У сакавіку будзе ўжо два гады.

РЫТА. Як наша бабуля марыла ў сваёй хаце памерці. З вамі развітацца, з суседзямі.

ДЗЕД (*пасля паўзы*). Эх, Дар'юшка, Дар'юшка! Не развіталася, бач. Рукі не падала і ў сне.

РЫТА. Гэта добра, што не падала. Значыцца, пажывёце. Няхай доўга чакаюць.

РЫТА. Галоўнае, каб сустрэцца там. Я вельмі спадзяюся на Божую міласць. Ужо за такую чыстую любоў, якая між нас была, яе мы варты. Можа, Дар'юшка вам што й расказвала?

РЫТА. Не расказвала, але няцяжка было здагадацца.

ТОМА. Рытка! А мне чаму не гаварыла?

РЫТА. Ну... гэта ж не мой сакрэт быў. А няўжо ты нічога не ведала?

ТОМА. Не. Раскажы, дзядуля. Я хоць цяпер за яе парадуюся.

ДЗЕД (*не адразу*). Мо і трэба расказаць. Як бы паспавядацца. (*Выйшаў з-за стала і як бы памаладзеў ва ўспамінах*). Жылі мы і тады як цяпер — двор у двор. У пясочку разам капаліся. Потым — у азярцы купаліся. Куранятак паслі, за цяляткамі глядзелі. Толькі не натанцаваліся. Не паспелі.

*Дзяўчаты пачынаюць уяўляць гэтых дваіх,
і яны з'яўляюцца перад імі на апусціўшымся экране. Чуюцца галасы.
Раніца. Шчабечуць птушкі. У ценю дрэва стаіць маладзенькі хлапчына.
Міма яго спрабуе прабегчы яго ўзросту дзяўчынка з граблямі на плячы.
ХЛАПЕЦ (затрымлівае дзяўчыну). Здароў, Дар'юшка!
ДЗЯЎЧЫНА (далікатна абыходзіць яго). Здароў, Іванька!
— Дужа спяшаешся?
— Учора ж задажджыла, дык давялося сена капнаваць.
— Давай пасаблю растрэсці.
— Не, Іванька. Няможна ўжо табе мне дапамагаць.
— Чаму, Дар'юшка?
— Запоіны ўчора былі.
— У каго... запоіны?
— Замуж я іду.
— Замуж? Ты хіба пакахала каго?
— Не пытайся, Іванька, каго я кахаю. А Мікіта — чалавек сталы, працавіты...
Ты ж ведаеш, які хворы чалавек мой татка. Нам з мамкай не ўправіцца з
гаспадаркай.
— Значыцца, ты не кахаеш.
— (перапыняе). Не рві мне душу, Іван! Ну, не пара майму каханаму жаніцца
яшчэ.
— Дык жа і ты не перастарак!
— Дзяўчыне трэба ісці, калі яе бяруць, Іванька. А нам на гаспадарку мужык
патрэбен, гаспадар. Выбачай, калі пакрыўдзіла. (Сказала і пайшла як з
цяжкім грузам.)*

Хлапец схаваў твар у шапку, пастаяў так і наваліўся на зямлю.

Экран ізнік. Пасядзелі моўчкі.

ТОМА. Яна вас, дзядуля, кахала.

ДЗЕД. Пэўна так. А што ўжо я, дык праз усё жыццё. Дар'юшка была маім
светам у акенцы, як цяпер кажуць. (Уздыхнуў. Пасля паўзы). Праз тры гады і
я ажаніўся. Жонка мне дасталася, дзякаваць Богу, добрая: спакойная,
разважлівая, працавітая. Ну, усё было як трэба. Я паважаў яе, шкадаваў. Але
кожную раніцу я прачынаўся з неадольным жаданнем выглянуць у акенца,
убачыць дымок з вашага коміна, святло ў гэтым акенцы і ведаць: прыйдзе
радасць — убачымся, павітаемся.

ТОМА. И не раўнавалі?

ДЗЕД (надумаў). Душа, канешне, ныла. Але бачыў, што ёй добра. Мікіта не
таіў любові сваёй. Падхопіць, бывала, Дар'юшку на рукі і на вазок, а яна
заліваецца смехам.

ТОМА. Вы святы чалавек!

ДЗЕД. Сапраўднае каханне, дзеўкі, гэта калі ты здольны радавацца за таго, каго кахаеш.

ТОМА. А, можа, з вамі ёй было б яшчэ лепей?

ДЗЕД (*не адразу*). Сумняваюся. Мікіта быў за мяне і прыгажэйшы, і мацнейшы. Волат быў мужык. А ўжо працаўнік — роўнага яму не было. За тры гады вашу хату перасыпаў, дабудаваў. Дар'юшка за ім пажыла. Хата — лепшая ў акрузе. Гаспадарчыя пабудовы яшчэ і вам паслужаць, і дзецям вашым. На вякі зроблена ўсё рукамі вашага дзеда, царства яму нябеснае.

ТОМА. Мы помнім яго.

РЫТА. Кажаче — волат, а чаму так рана памёр? Можа ад працы непасільнай?

ДЗЕД. Такі ўжо век быў яму адпушчаны. Тут не адкупішся.

ТОМА. Ну, а як дзед памёр, ці любіліся?

РЫТА. Так табе дзеда і прызнаецца.

ДЗЕД. Што вы, дзяўчаткі. Гэта не горад! Жонак кідаць у нас не заведзена. А хадзіць па-чорнаму — грэх вялікі. Ды і як можна?! Ну, з мужыка, канешне, які спрос? Пашэпчуцца, падкавырнуць. А жанчыне — не адмыцца. Як жа можна аславіць тую, якую любіш больш жыцця. Не!

Галасы заціхаюць. Святло гасне.

З'ява 15

Вяртаецца ў нярэдную Тамара і пачынае прыбіраць са стала.

І тут чуецца звон разбітай шыбы. Тома выбягае з хаты.

Чуюцца галасы:

ТОМА. Ты што гэта робіш?

РЫТА. Трымай яго, трымай! Збег, паршывец. Чый гэта?

ТОМА. Відаць, партызанаў унук. Што рабіць будзем?

РЫТА. Сёння падушкай заткнём. Пераначуем.

Галасы заціхаюць.

Тома вяртаецца. Схадзіла ў другі пакой, вынесла падушку і затыкае ёю акно.

Святло гасне.

З'ява 16

Стук у дзверы. Пацягваючыся, выходзіць Рыта ў цёплым халаце і ўпускае

Валіка.

РЫТА (*усё яшчэ пацягваецца і пацепваецца*). А каторая гадзіна?

ВАЛІК. Дзевятая ўжо.

РЫТА. Мы тут з дзедам заседзеліся трохі. А потым — паветра тут такое, што спіш і спаць хочацца.

ВАЛІК. А я прывык — з пеўнямі. Пад першыя сігналы радыёкропкі. Так, дзве клеткі ёсць!

РЫТА. Як ёсць? Калі ты паспеў?

ВАЛІК. Матчыны перанёс. Яна калісь трымала трусоў. Яны, вядома, не дужа, але будзе нармальна пакуль новыя зраблю. *(Занепакоена)* Адкуль гэта ў вас так дзьме?

РЫТА. Нехта шыбы каменьчыкам прабіў. І ўяві — абедзьве насрकोзь. Тома лічыць — унук партызанаў. *(Папраўляе падушку на акне).*

ВАЛІК *(пасабляе ёй)*. Толькі ён і здатны на такое. Шкада хлапчука, але вушы надраць прыдзеца.

РЫТА. Толькі табе ці варта?..

ВАЛІК. І ты ўжо пачула?

ТОМА *(выходзячы ў пярэдняю)*. Што пачула?

ВАЛІК *(яўна хвалюецца)*. Ды партызан чутку пускае, што ён мой. Не верце! Я, канешне, п'ю, але не да такой меры, каб дазволіць на сябе павесіць такое. І не з-за аліментаў, павер. Проста — я ведаю, што не мой, і ўсё. Зіне ён не патрэбен у горадзе. Вось і хоча Гаўрылавіч унуку хоць бацьку завесці.

ТОМА. Можа й так! А што гэта ў цябе за драпіна на шчацэ?

ВАЛІК. Пагаліўся няўдала. Рукі, паразіты, дрыжаць...

ТОМА. Трэба рану апрацаваць. *(Схадзіла за аптэчкай, вярнулася.)*

ВАЛІК. Ды не клапаціцеся! На мне як на сабаку ўсё зажывае.

ТОМА *(рыхтуецца да справы)*. Гэта добра. Здаровая імунная сістэма. *(Пачынае справу.)* Не круціся. Ну, крышачку пашчыміць. Ой, якія вы, мужыкі, баязліўцы.

ВАЛІК. Да прыдурваемся. Хочацца ж, каб пашкадавалі.

ТОМА *(хаваючы ўсё у аптэчку)*. Распранайся — буздем снедаць.

ВАЛІК. Паснедаць не адмоўлюся, канешне, але каб...

ТОМА. ...чарачка была?

ВАЛІК. Не лішне было б. Бач, як рукі трасуцца. Мне толькі адну.

ТОМА. Адну — дам. Але прыдзеца...

ВАЛІК. Ведаю, ведаю. Згодзен! Загадзя згодзен. Ды й трэба. Сам бачу: дапіваюся да бацькавай нормы. Ён жа згарэў ад гарэлкі.

Тамара збірае на стол. Валік распранаецца і садзіцца.

РЫТА. Ты ж, здаецца, вучыўся ў інстытуце.

ВАЛІК. Не давучыўся. Выгналі з трэцяга курса.

ТОМА. Рукі мыў? *(Налівае.)*

ВАЛІК. У лазні быў.

РЫТА (*падае*). І больш не прасі! Плаціць будзем грашыма.

ВАЛІК (*выпіў без задавальнення*). З вас грошы?

РЫТА. А што? Табе ж жыць трэба.

ВАЛІК. Я прывык за сталаванне.

РЫТА. Не гавары глупства. Жыць трэба, а не сталавацца.

ВАЛІК (*аглядваючы сябе*). Яно канешне! Абнасіўся я...

РЫТА. Ты давай еш!

ВАЛІК. Не звяртай увагі. Я пасля першай... Прабач! Другой жа не будзе?

Рыта круціць галавой, прысаджваецца.

— Так!.. Сур'ёзныя вы людзі.

РЫТА. Прыдзецца, дарагі ты наш, мяняць звычкі.

ВАЛІК. А будзе рэзон?

РЫТА. А чаму ж не!.. Што цётка Маня сказала: калі цябе адмыць, адкарміць...

ВАЛІК (*надтрымлівае тон*). ...да цёплай печы прысланіць.

РЫТА. Гэта ўжо ты сам дадаў. Сказана было: адмыць і адкарміць! Садзімся!

Смяючыся, рассаджваецца.

— Том! А Валік ужо клеткі дзве прынёс.

ТОМА. Праўда? Ну, дзякуем!

ВАЛІК. Старыя, канешне... Але не бочкі, не рассохліся.

ТОМА. Давайце снедаць.

ВАЛІК. Ну дык... можа замочым. Па адной... маленькай і вам бы не грэх...

Рыта незадаволена падымаецца, бярэ з буфета чаркі і бутэльку... Тома паціскае плячыма: маўляў, што зробіш...

Святло гасне.

З'ява 17

Раніца. У пакой, дзе прыбіраецца Рыта, заходзіць нясмела Валік.

Ён нешта прынёс у сваёй шапцы.

ВАЛІК. Глянь, Рыт! Першы прыплод!

Рыта кідаецца да яго, заглядае ў шапку.

РЫТА. Ой, якія маленькія!

На крык прыбягае Тамара.

— І ўжо з вушамі доўгімі!

Тома абдымае Валіка і Рыту, спрабуе заглянуць.

— Глянь, Томка! Шэранькія ўсе! (*Хоча паглядзіць.*)

ТОМА. Не гладзь! У іх спінкі слабенькія!

Валік згінаецца над шапкай.

— Валік! Не дыхай на іх перагарам!

ВАЛІК. Крыўдзіце, паважаная. Тыдзень ужо не п'ю. Во, як Рыткіну стопачку кульнуў, так і завязаў.

ТОМА. Няўжо завязаў?

ВАЛІК. Ну, не назусім, канешне. 23-га набліжаецца, 8-га ж марта будзе. Ну няўжо ж не паставіце?

РЫТА. На свята можна, але ў рамках разумнага. Згодны?

ВАЛІК. А паспрабуй не згадзіцца! Але хачу ўдакладніць: толькі па чырвоных святах?

ТОМА. Ой, гора ты наша! Галоўнае, каб у будні не пахмяляўся.

ВАЛІК. Дык даль Бог, не піў тыдзень.

РЫТА. І не хацеў?

ВАЛІК. А калі было хацець?..

РЫТА. Ну і дзякаваць Богу, Валянцін. Дзякаваць Богу. *(Засабіралася.)*
Схаджу да дзеда. Нешта ён сёння не заходзіў. *(Выйшла.)*

ТОМА. Дай мне іх! *(Асцярожна бярэ вушанку і трымае, як жанчына трымае дзіця.)* Ой! Мне здаецца — я трымаю немаўлятка.

ВАЛІК. Ты цяпер і падобная на мадонну.

ТОМА *(не адразу і з кнігам)*. Прыпазнілася ў мадонны.

ВАЛІК. Няпраўда! Яшчэ не позна!

ТОМА. Хіба што марыць...

ВАЛІК. Марыць можна нават мне. Ты паверыш, што я мару аб сыне?

ТОМА. Дык жа... ў цябе...

ВАЛІК *(пераныняе)*. Мана гэта. Чыстай вады мана. Не мой ён! Не мог быць маім! Я хоць і піў, але розуму не прапіваў яшчэ! І потым... столькі часу маўчалі. Больш таго, не дазвалялі нам з Зінкай пажаніцца. А цяпер, наце вам...

ТОМА. А мне шкада хлопчыка.

ВАЛІК. І мне шкада. Не абласканае дзіця злым расце.

ТОМА. Ну і... забраў бы яго. Прызнаў!..

ВАЛІК. Томка! Клянуся ўсім самым дарагім — не мой ён. Павер, а!

Тамара аддае яму шапку.

— Верыш?

ТОМА. Для цябе гэта вельмі важна?

ВАЛІК. Вельмі!

Рукі іх сустракаюцца. Валік не выпускае іх.

— Томачка!

ТОМА *(раптам усхвалявана)*. Што, Валічак?

Валік толькі глядзіць на яе заварожана.

— Пакладзі шапку!

Валік хуценька паклаў шапку і зноў уханіў яе рукі.

— Ну добра: веру! Веру табе...

І тут Валік прыгарнуў яе да сябе.

ВАЛІК (*пасля паўзы*). Як прыемна пахнуць твае валасы!

ТОМА (*са шчаслівым смехам*). Гэта не валасы, дурненькі, а шампунь. (*Нямела адказвае на абдымкі.*)

ВАЛІК. А для мяне — твае валасы...

Стаяць абняўшыся...

— Аж не верыцца! Усё як у казцы: Іванушка-дурачок і Жар-птушка.

ТОМА. А ад цябе пахне бярозавым венічкам.

ВАЛІК. Дык жа парыўся. У цёткі Мані. Трэба будзе вашу лазню агледзець.

ТОМА. Зрабі ласку! Мы таксама ў Мані мыліся. А ў сваёй будзе лепш...

ВАЛІК. Само сабой! У вас жа можна будзе з паліцы ў сажалку. А пасля такіх працэдур ды...

ТОМА (*надхпіла тон*). Па стопачцы?

ВАЛІК. Не пашкодзіць! Але на гэты раз інтуіцыя цябе падвяла.

ТОМА (*смяецца*). Праўда? Няўжо ты не аб чарачцы?

ВАЛІК (*туліць яе мацней*). Не аб ёй акаяннай! Сказаць аб чым?

ТОМА. Можна не трэба так хутка? Ой, як б'ецца тваё сэрцайка!

ВАЛІК. Ну і як жа яно б'ецца?

ТОМА (*прыслухоўваецца*). Тук-тук, тук-тук-тук...

ВАЛІК. Гэта яно просіцца... упусціць.

ТОМА (*падтрымлівае гульнію*). У лазеньку?

ВАЛІК. У тваё сэрцайка, дурнічка! (*Паўза.*) Дык ці можна?

ТОМА (*уздыхнуўшы*). Навошта ж пытацца, калі ўжо ўвайшоў.

Вусны іх зліваюцца ў пацалунку. Заходзіць Рыта.

РЫТА. Што я бачу?!

ВАЛІК (*не раздымае рук*). А ты, адчуваю, супраць?

ТОМА (*сумеўшыся*). Ды не... (*Аглядае іх.*) Вы, дарэчы, нядрэнна глядзіцеся.

ТОМА (*вызваляючыся з абдымкаў*). Што з дзедам?

РЫТА. Занямог троху. Але морквы вядро падрыхтаваў. Толькі прынесці не здолеў. Сярэдзіна забалела.

ВАЛІК. Дзяўчаткі! Я маю вам сказаць, што корм для вашага пражэрлівага статка — будзе. Тут непадалёк няўдалы такі фермерчык завёўся. Сабраў неблагі ўраджай, а вывезці не здолеў.

РЫТА. А дзе ж гэты, як ты кажаш, няўдалы фермерчык?

ВАЛІК. А ў Гарунях. Шэсць кіламетраў у два канцы.

ТОМА. Ну во! У нас ужо і менэджэр, лічы, свой ёсць.

ВАЛІК (*абдымае яе*). Дзякуй, што хоць дыстрэб'ютарам не абазвала.

РЫТА. І ўсё ён ведае! Сядзіць у Апёнках і пра дыстрэб'ютара чуў.

ВАЛІК. Я ж ім быў. Пакуль спадзяваўся на вячэрняе перавесціся — распаўсюджваў гербалайф у горадзе. Жыць жа трэба было неяк.

ТОМА. І атрымліваў што?

ВАЛІК. На першым часе — нядрэнна нават. Покуль людзі верылі, грошы мелі, давалі і мне зарабіць.

РЫТА. За што ж турнулі з інстытута? Няўжо так піў?

ВАЛІК. Ды не больш як іншыя. Проста я ім надакучыў. Мяне называлі “вечным праўдалюбам”. А я ўсяго толькі. хацеў даказаць, што суцэльная меліярацыя недапушчальна. Дарэчы, ваша сажалка жыве, бо па маіх пісьмах затармазілі праект. А тут перабудова пачалася.

ТОМА. Мы ведалі гэта. Бабуля расказвала. І пра цябе, і пра Гаўрылавіча вашага.

ВАЛІК. І ён парогі абабіў у раённыя кабінеты. Начэпе медалі, партыйны білет у рукі і пойдзе даказваць сваё.

РЫТА. Нізкі паклон вам за гэта.

ВАЛІК. І ўсяго толькі? Большага ваш пакорны слуга не заслужыў?

Тамара цалуе яго ў ічку. Другую ён падстаўляе Рыце.

Святло гасне.

З'ява 18

У хату заходзіць Рыта. За ёю — Алена.

РЫТА. Што з раніцы круціцца ля нашай хаты?

АЛЕНА. А куды яны ездзілі?

РЫТА. Па справе.

АЛЕНА. Хіба Тамара не водзіць машыну?

РЫТА. Ну, не водзіць. Што ты ўсё выгядваеш, цікавішся?

АЛЕНА. Я не выгядваю. А цікаўлюся, бо Валік ужо цэлы тыдзень да нас не заходзіць.

РЫТА. А ён падрадзіўся?

АЛЕНА. Ну, прыходзіў — сечку рыхтаваў.

РЫТА. А бацька?

АЛЕНА. Яму няма калі. Ён з чатырох гадзін раніцы ўжо на ферме.

РЫТА. Паслухай, Алена, мне здаецца, у цябе да яго не зусім... як бы гэта сказаць, не па ўзросту інтарэс. Ты што, закаханая ў яго?

Алена сарамліва ківае.

— Дык ён жа... п'е!..

АЛЕНА. Усе п'юць. А ён не мацюкаецца, не б'ецца.

РЫТА. І за гэта ты яго любіш?

АЛЕНА. А каго мне любіць?

РЫТА. Пеця тут ёсць.

АЛЕНА. У Пятра ўжо ёсць дзяўчына. Ды такая, што без валасоў можна застацца. У нас цяпер не хлопцы за дзевак, а дзеўкі за хлопцаў б'юцца.

РЫТА. А за Валіка не б'юцца, значыцца. Але ж ён сталы.

АЛЕНА. Нічога! Сталы конь баразны не псуе. Вунь гэты... у Расіі... Як яго?..

Ну, што налогі збіраў...

РЫТА. Пачанок?

АЛЕНА. Ага. Таксама на маладой ажаніўся. Па тэліку паказвалі іхняе васелле.

РЫТА. Ёй не шаснаццаць.

АЛЕНА. Бываюць абставіны, калі і ў шаснаццаць могуць.

РЫТА. Табе пра вучобу трэба думаць яшчэ, а не пра замужжа.

АЛЕНА. Я завочна магу. Буду працаваць і вучыцца ў кааператыўным тэхнікуме.

РЫТА. У магазіне хочаш працаваць?

АЛЕНА. Ну, не на ферму ж ісці. Мяне бацькава работа дастала.

РЫТА (*падносіць ёй шапку*). Глядзі-тка сюды! Што бачыш?

АЛЕНА. Валікаву шапку.

РЫТА. Ты ў шапку загляні.

АЛЕНА (*заглянула*). Ой! Якія маленечкія. А як іх карміць?

РЫТА. Гэтым займаецца Валік.

АЛЕНА. Значыцца, нанялі.

РЫТА. Можаш лічыць — так.

АЛЕНА (*падумала*). Тады добра. А то я падумала.

РЫТА. Што ж ты падумала?

АЛЕНА. А нічога. Так. Канешне, грошы лепш, чым сталаванне. Хоць касцюм купіць.

РЫТА. Шлюбны — маеш на ўвазе.

АЛЕНА. Толькі вы яму, цёця Рыта, нічога не кажыце!

РЫТА. А чаму я табе цёця Рыта, а калі Валік — жаніх?

АЛЕНА. Дык вы ж жанчына. Сталая, сур'ёзная. Я не магу...

Заспяшалася да дзвярэй, спынілася.

РЫТА. Ідзі! Ідзі з Богам, Аленка. (*Адправіла і села ў роздуме.*)

Алена выходзіць, але праз кароткі час вяртаецца вельмі ўзрушаная.

— Што такое?

АЛЕНА. Вы сказалі, што яны па справе (*Плача.*) А яны цалуюцца каля лазні.

РЫТА (*ледзь стрымлівае смех*). Ну дык што? Яны даўнія сябры.

АЛЕНА. Я ж кахаю яго. Ён са мной павінен быць.

РЫТА. Ён што? Абавязкі якія мае?

Алена бармоча нешта праз слёзы).

— Ён спаў з табой?

АЛЕНА (*хавае твар*). Угу-у...

РЫТА. Мо ўжо і цяжарная? Ці не?

АЛЕНА. Угу-у-у...

РЫТА. Што ты заладзіла: угу ды угу. Ён ведае?

АЛЕНА. Не-а...

РЫТА. Во гад! Зінцы дзіцятка падкінуў, цяпер адказваецца...

АЛЕНА (*перабівае*). Зінцы не ён! Зінка ад нашага гісторыка, кажуць. Ад Канстанціна Рыгоравіча, цяпер ужо дырэктара.

РЫТА. Ад Канстанціна?

АЛЕНА. Угу. Рыгора Зяневіча сын, мой траюрадны брат.

У хату заходзіць шчаслівая Тамара. Алена хуценька выбягае.

Тут жа заходзіць і Валік.

РЫТА. Косця бывае ў нашай вёсцы?

ВАЛІК. Бывае. Толькі цяпер ён на сесіі. На апошняй. Застанецца толькі дыплом абараніць.

РЫТА. А з сынам сустракаецца?

ВАЛІК. З якім сынам? Няма ў яго. І жонкі няма. Развёўся.

РЫТА. А партызанаў унук?

ВАЛІК. Мана. Не яго хлопчык.

РЫТА. Жонка была местачковая?

ВАЛІК. Не. Гараджанка. У сяло не паехала. А чаго ты цікавішся?

РЫТА. Ды так.

ВАЛІК. А я сюрпрыз рыхтую.

РЫТА. Каму? Мне?

ВАЛІК. Вам. Цяпер, на жаль, будзе толькі яму. І хто ж табе далажыў?

РЫТА. Алена твая. Аказваецца, сыноч у Зінкі ад Косціка.

ВАЛІК. На чужы раток не накінеш платок. Некалькі гадоў яму прыпісвалі. Нічога не атрымалася — цяпер спрабуюць мне. Ідзі, паглядзі, што мы прываезлі.

РЫТА. Дыму без агню не бывае. Аднясі трусянят і ты вольны, Валянцін.

Валік узяў пад казырок, забраў шапку і выйшаў.

ТОМА. Чаго ты злуеш? Не чула, што Валік сказаў?

РЫТА. Чула. Потым пагляджу.

ТОМА. Так абрадваўся гэты фермер.

РЫТА. Потым мне ўсё раскажаш.

ТОМА. Якое потым? Нам трэба сур'ёзна пагаварыць: ім трэба дапамагчы. Я паабяцала даць ім машыну вывезці тавар на базар.

РЫТА. Што значыцца — паабяцала?

ТОМА. Як што? Яны нам прадукцыю — мы ім машыну. Бартэр будзе ўзаемавыгадны. Валік усё падлічыў.

РЫТА. А ці падлічыў, калі дзіцятка народзіцца?

Заглядае Валік.

— Я сказала — Ты сёння вольны!..

Валік нічога не разумее, мнецца.

— Я на незразумелай мове сказала?

Валік адразу панікнуў і пайшоў.

ТОМА. Чаму ты так з ім? Што здарылася?

РЫТА. Не ведаю як і сказаць... Ты, бачу, такая шчаслівая.

ТОМА. Канешне! Я задаволена паездкай, знаёмствам.

РЫТА. Малая гэта... Алена... цяжарная ад Валіка.

ТОМА. Што? Якое глупства. Плёткі.

РЫТА. Яна толькі што была тут. Ты ж бачыла. Плакала...

ТОМА. Не можа быць! Не веру. *(Кідаецца да дзвярэй.)* Я зараз даганю.

РЫТА *(трымае яе)*. Не варта!

ТОМА. Ты што? Я павінна ведаць.

РЫТА. Што ты хочаш ведаць? Ці спаў? Дык яна сказала — спаў.

ТОМА. Не хачу чуць! Не хачу!

РЫТА. А я і бачыць яго не хачу. Гэта зацягнуць у ложка дзіця.

ТОМА. Цяпер такія маляўкі самі залазяць.

РЫТА. Толькі не ў вёсцы. Суседзі ж... Ён жа яе з пялёнак ведае.

Вяртаецца Валік.

— Чаго вярнуўся? Ідзі да цешчы! Сечку рыхтуй!

ВАЛІК. Да якой цешчы? Том! Што здарылася?

ТОМА *(глянула на яго)*. Ідзі дамоў, Валік!.. *(Выбягае ў другі пакой.)*

Валік пастаяў крыху і пайшоў з хаты. Рыта пайшла да сястры.

Святло гасне.

АНТРАКТ

Дзея II

З'ява 19

Вечар. Стук у дзверы. Рыта упускае Валіка. Ён добра п'яны.

ВАЛІК. Жыўнасць дагледзеў. Цяпер патрабую стра-ды-факцыі. Зайшоў за гэтым...А выпіў для смеласці.

РЫТА. Што тут распінацца: ты робіш работу, мы плоцім.

ВАЛІК. Вы, канешне, дзеўкі гарадскія, багатыя. Я разумею: сабраўся сесці не ў свае сані. Месца мне паказалі. Але навошта ж так, а? Ты ж раніцай сама сказала — пара што трэба. Раніцай трэба, а днём... пайшоў вон. За што? Што я не так зрабіў? Не піў. Цяпер во выпіў... для смеласці. І душа баліць, Рытка. Паманілі пальцам, а піхнулі нагой.

РЫТА. Ніхто цябе не піхаў.

ВАЛІК. Дзе Тома? (*Кліча.*) Тамарачка!

Тамара з'яўляецца ў пакоі, але не аказваецца.

— Я ж дзеля яе ўсё зраблю. Трэба будзе — падшыюся, закадзіруюся.

РЫТА. Ты гэта зрабі дзеля свайго дзіцяці.

ВАЛІК. Зноў за сваё. Ды не мой гэта сын. І не Косцікаў. Няма ў нас ні жонак, ні дзетак.

РЫТА. Хутка будзе нехта.

ВАЛІК. У каго будзе?

РЫТА. У дзяўчыны.

ВАЛІК. Пардон. У нас жа дзевак няма.

РЫТА. А твая Алена не дзеўка?

ВАЛІК. Алена — дзеўка?.. Ды яна яшчэ з лялькамі возіцца.

РЫТА. Хутка будзе з дзіцяткам.

ВАЛІК (*ураз працверазіўся*). І гэта на мяне вешаюць? Бог ты мой! Ну, гадзёнышы! Ну падонкі! Заб'ю гада! Я ж усіх папярэджваў: галаву адкручу таму, хто з ёю што сатворыць.

У гэты час з вуліцы данёсся гвалт:

— Пажар! Пажар!

Усе выбягаюць з хаты.

(*Голас Рыты*): — Бярыце вёдры!..

ВАЛІК. Куды ляціш? Лазня гарыць!

Галасы аддаляюцца, а праз нейкі час Рыта і Тамара вяртаюцца у хату.

З-за дзвярэй чуюцца галасы:

АЛЕНА. Пусці! Руку адарвеш.

ВАЛІК. Некаму нешта іншае адарву. Я папярэджваў гадзёнышаў...

Валік уцягвае ў хату Алену.

АЛЕНА. Ты бачыў, што я?

ВАЛІК. Ад цябе саляркай нясе.

АЛЕНА. Бо і я тушыла.

РЫТА. Адпусці яе. Я думаю — партызанава работа.

ВАЛІК. Не можа быць! Не дурань жа ён.

ТОМА. Ну абяцаў жа пеўня пусціць.

ВАЛІК (*расслабіўся крыху, жартуе*). Дык жа Зюганаў да ўлады яшчэ не прыйшоў. Загада Гаўрылавіч не атрымаў. А для яго галоўнае — дысцыпліна. І потым, перадумаў. Кажа, больш карысці — раскулачыць. Так што, Гаўрылавіч паліць не будзе! (*Глядзіць на Алену.*)

АЛЕНА (*прабіраецца да дзвярэй*). Можа, праводка загарэлася.

ВАЛІК. Пажарнікі высвятляць. (*Хапае яе за руку.*) Не выпушчу. Прызнавайся, з кім...

АЛЕНА. Нічога не скажу.

ВАЛІК. Скажаш. Я абяцаў таму падонку галаву адкруціць, хто цябе лапаць пачне без пары.

АЛЕНА. Ніхто мяне не лапае.

ВАЛІК. Кажы, з кім гуляеш.

АЛЕНА. Ні з кім! Адчапіся!

РЫТА. Давай, Алена! Расказвай начыстату. Не бойся! Ты ж мне сказала, што спала (*Ківае на Валіка.*) з ім...

ВАЛІК. Ты спала са мной?

АЛЕНА. Угу. Адзін раз.

ВАЛІК (*да Тамары*). Клянуся, і паўраза не было.

АЛЕНА. А як у нас госці вялікія былі, я ў цябе не начавала хіба? Не спала з табой?

Адчуваецца, што дзяўчаты атрымалі палёжку, а Валік — і таго больш.

ВАЛІК. А колькі ж табе тады гадочкаў было?

АЛЕНА (*не адразу*). Дзесяць.

ВАЛІК. Во дурніца. Не ведае нават, праз які час дзеці нараджаюцца.

АЛЕНА. Ведаю. Праз дзевяць месяцаў.

АЛЕНА. Навошта прыдумляеш, што цяжарная?

ВАЛІК. А я не казала, што цяжарная.

РЫТА. Як не казала? А хто тут... угукаў? Не ты?

АЛЕНА. У мяне спыталіся: цяжарная я ці не. Ну я і ўгукнула.

РЫТА (*з яўнай палёгкай*). Бач, як яна цень на пляцень навяла. Ну і хітруга.

ТОМА. Дык не будзе ў цябе дзіцяці?

АЛЕНА. Чаму не будзе? Будзе! Я ж не перастарак які.

ВАЛІК. Ты, дзеўка, язычок прыкусі! А то ўкарачу. І пра Косцю плётак не пускай! Хопіць. Перамылі яму костачкі. Цяпер за мяне ўзяліся. А мне даказвай, што я не вярблюд. Рытка, Томка! Ну не вярблюд жа, а!

РЫТА. Ну, не вярблюд, не вярблюд! Даруй мне, Валічак! (*Пацалавала яго.*)
Божа! Ты ж увесь у сажы. Томка! Вядзі яго абмыцца. І пераапануцца дай! А

мы тут будзем вчэру ладзіць. *(Да Алены)* Дапаможаш?

АЛЕНА *(мнучыся)*. А можна мне застацца?..

РЫТА. Калі паклянешся, што не ты падпальвала.

АЛЕНА *(як не чула)*. О, не! Лепш пайду, мамка чакае.

РЫТА. Паліць будзеш?

АЛЕНА. Не.

РЫТА. Дзякуй і на гэтым. Дык чым жа лазня наша вінаватая?

АЛЕНА. А чаго яны там разам былі?

РЫТА. Ты падглядвала?

АЛЕНА. Не. Там вакенца занавешана.

РЫТА. Печ рамантавалі. Напрыдумляла сабе чорт ведае чаго.

АЛЕНА. Заяўляць будзеце?

РЫТА. Не будзем. Сорамна ў гэтым капацца.

АЛЕНА *(узрадавана)*. Праўда? Вы даруеце?

РЫТА. І як такое ў галаву табе прыйшло?

АЛЕНА. Хіба вы не гледзелі серыял “Любоў і тайны Сансет Біч”. Там дзеля каханьня і не такое робяць.

РЫТА. То кіно, Алена, а гэта жыццё. У вёсцы. Ідзі. Маці чакае.

АЛЕНА. Дзякую, цёця Рыта.

РЫТА. Нікая я табе не цёця. Лепш лічы мяне сваёй старэйшай сяброўкай. Ідзе?

Вяртаюцца Тамара і Валік. Рыта накрывае на стол.

ТОМА. А мяне — саперніцай. Ну, як наш любы выглядае?

Алена ўзрушана і ўважліва аглядае Валіка.

РЫТА. Цудоўна выглядае! Валік! Гэта твой стыль. Ну, чаго маўчыш, Алена?

АЛЕНА. Ён вельмі прыгожы.

ТОМА. Хто? Валік ці пуловер?

АЛЕНА. Пуловер.

РЫТА. Валянцін наш не горшы! Праўда?

АЛЕНА. Угу.

РЫТА. Зноў угукаеш?

ВАЛІК. Так, Алена. Тамара мая нявеста. *(Цалуе Тамару.)* Хутка стане жонкай. А ты са сваёй галоўкі *(Стукае па ёй)* выкінь дурное. Лалітка мне знайшлася.

АЛЕНА. Я не Лаліта.

ВАЛІК. Ну і дзякаваць Богу. Чытала пра яе?

АЛЕНА. Не. Пра Мануэлу чытала.

ВАЛІК. Вынікі працы свабоднага рынку. Кніжнае смецце і да нас даляцела. Мануэлу чытаюць. *(Вядзе Алену да дзвярэй)*. Ідзі дамоў. І памятай...

АЛЕНА. А ты мне не бацька! Не ўказвай!

ВАЛІК (*выправіўшы Алену*). Во, чулі! І куды спяшаюцца?

ТОМА. Куды мы спазніліся.

ВАЛІК. Ды нікуды вы не спазніліся, дзяўчаткі мае дарагія! (*Хіне Тамару і Рыту да сябе*.) Усё стане на “круги свая”. А цяпер давайце вячэраць. (*Садзіцца да стала*.) О, грыбочкі салёныя!..

РЫТА. Пад грыбочкі, можа, чарачку хочаш?

ВАЛІК (*прыкінуў*). Дальбог, дзяўчаткі, не хачу. (*Усаджвае Тамару і спявае*)
“Хочу быть пьян твоей любовью...”

— Рытачка! Усё ж на стане! Сядай! (*Пачынае накладваць ім на талеркі*)

Пазнаю дзедавы грыбочкі!

ТОМА. Частаваўся калі?

ВАЛІК. І не раз! Цётка Кацярына іх бочкамі саліла... Дарэчы, нядрэнна было б зноў грыбаварню аднавіць... Калісь тут у нас...

Галасы заціхаюць.

Святло гасне.

З’ява 20

У пакоі Дзед і Валянцін. Валік — у пуловеры, а Дзед — у світэры.

Валік нешта малюе, а Дзед правярае насенне ў баначцы.

Тамара выносіць пакупкі і складвае іх на лаўцы.

ДЗЕД. Добрае ў вас насенне, дзяўчаткі. Так роўненька прарасло...

ТОМА. Усё купляла непасрэдна ў тых, хто іх вырошчвае.

ВАЛІК. А фірма венікаў не вяжа. Глядзі, дзед, як усё будзе. (*Паказвае яму свае чарцяжы*.)

ДЗЕД (*разглядаючы*). Прыгожа, але не па-гаспадарску.

Валік назірае здзіўлена.

— Для расады навошта такі высокі дах. Трэба нізенькі парнічок. У апалубцы.

Толькі рамамі прыкрыць (*Паказвае*.) Падняў іх, паліў.

ТОМА (*прысела ля Валіка*) А такі — ты зробіш для перцаў. Так што слухайся дзеда. Нам бабуля раіла ва ўсім да яго парад прыслухоўвацца.

ВАЛІК. Ну, я, канешне, не аграном. Магу і ўважыць.

РЫТА. Ды ўжо прыдзецца!

ВАЛІК. Вядома ж! Хто заказвае музыку...

ТОМА. Валічак! Не трэба так. (*Адыйшлася*.) Нешта госці не ідуць.

ДЗЕД. Упраўца й прыдуць. Не раней. (*Прыслухоўваецца*.) Здаецца, першы на ганку.

Тамара кідаецца адчыніць дзверы, уваходзіць Гаўрылавіч.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Няўжо я першы прыйшоў?

ДЗЕД. Калі не лічыць мяне і Валянціна.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ну, вы ж тут свае.

ТОМА. Праходзьце, сядайце.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я адчуваю — пойдзе гаворка пра падпал, таму заяўляю адразу, як на судзе: не рабіў я гэтага.

ДЗЕД. Не паступіў яшчэ загад?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ды пажартаваў я. Чэснае слова, не падпальваў!

ТОМА. Не хвалойцеся. Мы ведаем, што не вы. А запрасілі мы вас як партызана. Сёння ж які дзень? Дзень абаронцаў Радзімы.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я ўжо гэта свята адзначыў. Учора нас збіралі ў раёне, падарункі далі, канверцікі. Я, Іванавіч, канверцік табе прынёс. Дома, праўда, ляжыць. А падарунак, прабач. Цяжкія пакункі! Свой ледзь прывалок.

ДЗЕД. Мусіць зноў кансервы, крупы. Абыдуся.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Прывязуць, казалі.

ДЗЕД. Мне во дзяўчаткі падарунак зрабілі (*Хваліцца ўборам.*) Лёгенькі, цёпленькі.

ТОМА. Мы і вам такі ж падрыхтавалі. Толькі колеру іншага. Віншуем! (*Падносіць пакунак.*) Прыміце!

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ад каго?

ВАЛІК. Лічы, ад спонсараў.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Я замежных слоў не люблю. І падарункі ад вас мне не патрэбны. Ад класавых ворагаў узятку не вазьму прынцыпова і ў буквальным сэнсе.

ВАЛІК. А хто тут класавыя ворагі?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Мой бацька загінуў ад рук кулакоў.

ДЗЕД. А колькі тых “кулакоў” праз яго загінула? І потым, дзе тыя кулакі?

ГАЎРЫЛАВІЧ. А хіба яна (*Ківае на Тамару*) не кулачка. Што самі, удвух справяцца?

ВАЛІК. А мы ўжо ўтрох. Можа, і я, па-твойму, кулак?

ГАЎРЫЛАВІЧ. Ты яшчэ толькі падкулачнік. Наколькі мне вядома, ты яшчэ нават не прымак, а так палюбоўнік...

Валік хоча ўскочыць, Тамара стрымлівае яго.

ТОМА. У бібліі сказана: “не судзіце!...”

ГАЎРЫЛАВІЧ (*перапыняе*). Я вашай бібліі не чытаў. А па Марксу-Леніну: “Сям’я — пярвейшая ячэйка абшчэства”. А ў вас сям’і няма.

ВАЛІК. Будзе! (*Усё ж падышоў.*) Калі Гаўрылавічу тут не падабаецца... (*Паказвае*) Вунь Бог, а вунь парог!..

ГАЎРЫЛАВІЧ. А вы і па бібліі, і па Марксу-Леніну — грэшнікі.

ВАЛІК. Можа вывесці?

ТОМА. Валік! Сёння ж яго свята. Уваж!

ГАЎРЫЛАВІЧ. Мяне выводзіць не трэба. Я сам дарогу ведаю. А прыйшоў толькі, каб сказаць: калі б я падпальваў, не сядзелі б вы ў гэтай хаце. Я зрабіў бы па-партызанску. І фіг бы вы сядзелі цяпер са сваімі спонсарамі ў замежных анучах.

Збіраецца ісці з хаты.

РЫТА. Пасядзелі б з намі, Іван Гаўрылавіч.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Не. Пайду лепш канцэрт глядзець.

ДЗЕД. Лепш бы ўнука глядзеў.

ГАЎРЫЛАВІЧ. Нечага саветы даваць. Яму (*ківае ў бок Валіка*) прысаветуй...

ВАЛІК. А пры чым тут я? Колькі можна?

У гэты час заходзяць Маня, Кабета і Пеця.

ТОМА. Праходзьце, калі ласка. Пеця, дапамажы распрануцца.

Валік і Пеця спаўняюць яе загад.

КАБЕТА. Дзякую, дзяўчаткі, за запрашэнне, хоць я і не абаронца.

РЫТА. Затое вы цешча вайскоўца!

МАНЯ (*заглянуўшы ў залу*). Ой! Тут жа і сталы накрыты.

ВАЛІК. Вось і памянем вашага Васіля, цетачка.

МАНЯ. Дзякую вам за памяць, Валічак.

ВАЛІК. Праходзьце! (*Прапускае іх і заходзіць следам.*)

ГАЎРЫЛАВІЧ (*заглянуўшы туды ж*). І Грыневічы прыпляліся. Не паленаваліся.

РЫТА. Мы іх прывезлі.

ТОМА. Пеця іх прывеё. І адвязе. Яны ж былыя партызаны. (*Бярэ Пецю пад руку.*) Пайшлі, старшына запаса. (*Зайшлі ў залу.*)

Гаўрылавіч, нешта бурчучы сабе, пайшоў з хаты, а з кухні ў фартуху выходзіць Алена.

РЫТА. Пеця твой ужо ў зале. Здымай фартух!

АЛЕНА. Яму можна. Ён служыў. І потым, у яго Кацька ёсць.

РЫТА. Бачыла я тую Кацьку. Ты лепшая!

АЛЕНА. Праўда? Не. Ты, мусіць, так кажаш, каб я вачэй на Валіка не пяліла.

РЫТА. На Валіку, дарагая, пастаў крыж! Ой, даруй, Божа! (*Хрысціцца.*)

Пастаў кропку. Ён ужо, лічы, жанаты.

АЛЕНА. Яшчэ не жанаты. (*Падумаўшы.*) Ён мне сказаў, што ў мяне да яго любоў. Як гэта? (*Сіліцца ўспомніць.*)

РЫТА. Платанічная.

АЛЕНА. Ага. А што такое “платанічная”?

РЫТА. Так любяць артыстаў...

АЛЕНА (*надумала.*) Можа і так. Ён жа прыгожы, як артыст...

РЫТА. А ну цябе, Алена. Знайшла артыста. (Заглянула ў пакой.) Усе расселіся? Заходзь! І садзіся побач з Пецям. (*Падытурхнула яе.*) Ідзі!

Алена знікла ў другім пакоі, адкуль даносяцца слабыя галасы. Рыта пайшла следам.

З'ява 21

Раніца. З вуліцы даносяцца грукат. Рыта пазірае праз шыбу.

РЫТА. Гляньце! Ужо вісіць на плоце.

ТОМА (*з кухні*). Хто вісіць?

РЫТА. Сыночк ваш, галубочкі. (*Сама сабе*) Чорт бы яго пабраў!

На хаду даядаючы, выходзіць Валік.

ВАЛІК. Зараз адвучу! Вось толькі дубчык знайду.

Выходзіць і Тамара.

ТОМА. Што вы на яго ўз'еліся? Ну, хоча дзіця трусянатак паглядзець, пакарміць. Пэўна, нешта ў кішэньках прынёс.

РЫТА. Во заступніца. Глядзіце, каб не перакарміў.

ТОМА. Ён пытаецца: ці можна.

РЫТА. А ты важдашся з ім. І так людзі лічаць яго Валікавым, а цяпер тым больш будуць лічыць.

ТОМА. Ну і няхай лічаць. Я не забараняю Валіку прызнаць...

ВАЛІК (*аж папярхнуўся*). Як не забараняеш прызнаць?

РЫТА. Калі шчыра, мне гэта не падабаецца.

ТОМА. А я не супраць! Людзі цяпер зусім чужых бяруць. А гэта ж... амаль свой.

ВАЛІК. Што значыць — амаль свой?

РЫТА. Дзіця нашай палюбоўніцы — наша дзіця.

ТОМА. Не будзь злюкай, Рытка. А ты, Валічак, не бяры да галавы.

ВАЛІК. Ну, колькі можна?

ТОМА. Слухайце! А станьце яму хроснымі. Валік — хросным бацькам, Рытка — хроснай маці. Ці хрышчаны ён?

ВАЛІК. Не ведаю. Партызан жа камуніст. Наўрад ці...

ТОМА. І тады малое будзе мець магчымасць называць цябе — тата Валік.

ВАЛІК (*абдымае яе*). Ах ты, мая фантазёрка!

ТОМА. Я ўсё разведаю і зраблю...

Валік пачынае апранацца.

— А ты ці згодзішся?

ВАЛІК. Ну... хросным згаджуся.

ТОМА (*цалуе яго*). Вось і добра. Зінка яго ў горад не забярэ. Так што...
Няхай расце сярод нас. Калісь з яго вырасце мужык.

ВАЛІК. Ну, я пайду.

ТОМА. Ідзі, ідзі!

РЫТА. Скажы, каб толькі нагамі па плоце не біў.

*Валік выходзіць. Тамара назірае за ім праз шыбу. Збіраецца ісці з хаты і
Рыта.*

ТОМА. Глянь! Кінуўся з абдымкамі.

РЫТА. Хто да каго?

ТОМА. Малы да Валіка. Хлопчыку патрэбен бацька!

РЫТА (*глянуўшы*). І ўсё ж яны падобныя абліччам.

ТОМА. Не спрабуй, сястрыца, мяне задзець. Я ўсё ведаю. У Зінкі магло быць
дзіця ад Валіка. Няхай той грэх хоць так замоліць.

РЫТА. Дужа ты добрая. (*Сказала і пайшла.*) Залажы комін.

ТОМА (*падцягнулася з асалодай*). Мне трэба быць добрай! Адчуваю: што
трэба. (*Пастаяла хвілінку, ішчасліва ўсміхаючыся, і пайшла комін зачыняць.*)

Святло гасне.

З'ява 22

У хату заходзяць Рыта з Валікам.

РЫТА. Ну што, гора-выхавацелі? Ці я не казалы, што гэта не гульня. Нечым
накарміў.

ВАЛІК. Ды не. Такое бывае. Слабейшыя не выжываюць.

Да іх выходзіць Тамара. У яе руках бляшанка.

РЫТА. У нас падзёж. Трое акалела. І я лічу...

ТОМА. Шкада, але такі закон прыроды: выжываюць мацнейшыя.

РЫТА. У адну дудку дуюць. (*Валіку*) Калі яшчэ хоць адно акалее, я забараню.

ТОМА (*працягвае Рыце бляшанку*). З вясной, сястрыца! Глянь, як
дружненька ўзыйшлі.

РЫТА (*узятая бляшанку, разглядае*). Добрае насенне. Толькі ці не загуста?

ТОМА. Прарвецца. (*Валіку*) Паглядзі.

ВАЛІК (*паглядзеў і ўзяў яе рукі ў свае*). Дык жа якія ручкі іх высявалі.
Лёгенькія, цёпленькія... (*Цалуе іх.*)

Рыта ідзе да вакна і разглядае ўсходы.

ТОМА. Хопіць, хопіць!

ВАЛІК. Вясна ж, сонейка маё! Кроў іграе...

ТОМА (*прыцішана*). Няхай астыне трошкі.

ВАЛІК (*паўшэптам*). Гэта чаму ж?

ТОМА (*толькі яму*). Потым скажу. Вунь ужо і дзед шыбуе.

РЫТА (*убачыла праз шыбу*). І праўда. Пайду пераапраца. (*Выходзіць.*)

ВАЛІК. Што за тайна ў маёй любай?

ТОМА. Сёння ў мяне галава кружылася. Два разы ўжо. І муціць пачало...

ВАЛІК. І што б гэта (*Цалуе*) значыла?

ТОМА. Калі ўлічыць, што ўжо дзве нядзелькі мінае, як у мяне нешта павінна было быць... Значыцца, я...

ВАЛІК. ...Зацяжарыла! (*Падхвілі на рукі, закружыў.*) Сёння ў мяне самы шчаслівы дзень! 8-га марта можна будзе лічыць маім другім днём нараджэння. Мне хочацца...

ТОМА. Цішэй, цішэй. Не сурочыць бы!

ВАЛІК. Маўчу, маўчу, рыбка ты мая залатая!

Заходзіць Дзед з мандалінай і галінкамі вярбы. Яго сустракаюць з радасцю.

— От, дзеда, маладзец ты! А я во не дадумаўся. А калісь жа для настаўніц рабіў тое ж самае.

Выходзіць прыбраная Рыта.

ДЗЕД. Ну, дзяўчаткі, прымайце мае віншаванні. (*Уручае па галінцы.*) Вітаю вас з вясной! З жаночым святам!

Жанчыны радасна цалуюць Дзеда, завіхаюцца ў пошуках вазы.

ТОМА (*між іншым*). Валік, пераапрацайся!

Валік выходзіць.

— Вось цяпер у нас сапраўдная вясна. (*Падносіць бляшанку дзеду.*) Перцы ўзыйшлі. Коцікі на стале. Валік, спяшайся! А раз ёсць мандаліна — будучь і песні.

Дзед сеў у крэсла і кранае струны.

ТОМА. Адчуваецца, дзеда сябруе і цяпер са сваёй мандалінай?

ДЗЕД (*прыцішыў гук*). Вечары доўгія. Вось і мандаліну, як Кацярына мая казала. А іграць пачаў гадоў з шаснаццаці. Мода тады была: балалайку ці мандаліну мець. Гармонік — дорага было набыць. А гэтыя струменты былі па кішэні як раз. Выходзілі, бывала, на вуліцу — і хто каго перайграе. Адзін — на адным канцы вуліцы, другі — на другім! І да раніцы маглі... Адкуль і сілы браліся? За дзень напрацуешся, а вечарам — усядно вуліца цягне. А там дзяўчаты, бабы... Танцуюць, спяваюць. Людзей было!

РЫТА. І што ж вы ігралі?

ДЗЕД (*кранае струны, аддаецца ўспамінам*). Ды шмат што!.. (*Пасля музычнай паўзы.*) А ў гэтай хаце... Мая Кацярына і Дар'я любілі спяваць "Рабіну". (*Зайграў.*) У Кацярыны нізкі голас, а ў Дар'юшкі — высокі.

Заспявала Тамара, да яе далучылася Рыта.

Прыійшоў Валік, сеў між дзяўчатамі і заспяваў з імі разам.

Тамара наклала галаву на яго плячо і заспявала яшчэ больш шчыра.

ДЗЕД (*калі песню даспявалі*). Ну во, Дар'юшка! У тваёй хаце — твая любімая песня. Хоць ты і не з намі, а дух твой тут жыве.

ВАЛІК. Я ж казаў! Сапраўды жыве!

ДЗЕД. Зноў пра ката будзеш баіць?

ВАЛІК. Не! Ён жыве ўсюды, дзе яна рукі прыклала. Гэта ж дашчэчка да дашчэчкі, цвічок да цвічка... Тут маленькія цвічкі, там большанькія.

ДЗЕД. Мікіта такі парадак як завёў, так і трымаецца. І вы не парушайце! Дар'юшка берагла і дом, і пабудовы, і побытак. Бачаце, колькі дроў! Для вас, выходзіць, рыхтавала.

Тамара адводзіць Валіка ў бок.

РЫТА. Як добра вы пра нашу бабулю! А пра мяне ніхто так не скажа.

ДЗЕД. Нехта скажа. Яшчэ жыццё не пражыла. Галоўнае, не гневайся! Не зайздросці!

РЫТА (*да маладых*). Што вы там шэпчацеся? Дзе больш двух...

ТОМА. Што ведае трэці — ведаюць усе. А мы рыхтуем сюрпрыз.

РЫТА. Мне?

ДЗЕД. Не мне ж! Ну, я табе скажу: не ўдалося мне партызана уламаць. От адмарозак! Ну, упёрты, як цяпер моладзь кажа. Маўляў, ён камуніст да смерці. У царкву не ходзіць — і не пойдзе.

Дзед пачынае нешта ціха расказваць Рыце. Тая рагоча.

ТОМА (*Валіку*). Трэба было самому з'ездзіць за ім.

ВАЛІК. Не хвалойся, родная мая. Табе няможна! Будзе Косцік. Як гэта ён не прыйдзе на наша вяселле.

ТОМА. Якое вяселле?

ВАЛІК. Ну, прыманіў крыху. Даруй! Але ж так хочацца...

ТОМА. Як жа без распісу?

ВАЛІК. Распісацца не праблема. У сельсавеце гэта робіць якраз Косцікава сястра — Танюшка-сакратарка.

ТОМА. Сёння ж свята.

ВАЛІК. Ручкай напісаць і пячатку паставіць хіба грэх?

ТОМА. Адчуваю — ты ўжо дамовіўся.

ВАЛІК. На ўсякі выпадак. Але прыспешваць не буду. Проста хацелася б партызану рот... сама разумееш... (*Паказвае.*) Ну, не скотчам жа.

ТОМА (*туліцца да яго*). Як скажаш, Валічак.

ВАЛІК. Дзякуй, сонейка маё! А павянчаемся пасля паста. Згодна вянчацца?

ТОМА. Нават мару! Выйдзі на вуліцу. Можа, хату не пазнае.

ВАЛІК. Пазнае! Але схаджу! (*Цалуе і выходзіць.*)

РЫТА (*падыходзячы*). Адчуваю, вы некага чакаеце. Усё шэпчацеся.

ТОМА. Валік просіць мяне распісацца сёння.

РЫТА. Баіцца, што цябе чэрці... Ой, даруй! Нешта хвалююся. Аж у сярэдзіне халадзе. Хто хату не пазнае? Чыю хату?

І тут Тамара глядзіць у акно, некага бачыць і радуецца.

— Хто там?

ТОМА. А ты зірні! Можа пазнаеш.

Рыта глянула ў тым накірунку.

— Пазнаеш?

РЫТА. Не пазнаю, але здагадваюся. Абяцаны сюрпрыз.

ТОМА. Так. Ідзі сустракай!

РЫТА. Як сустракаць?! Я ж не запрашала.

ТОМА. Сустрэнь як гаспадыня. Усё ж старэйшая хоць...

РЫТА. Ага. На цэлую гадзіну. (*Пачынае апранацца на вуліцу.*)

ТОМА (*цалуе Рыту*). Дзякую, сястрыца. А я пераапануся.

РЫТА. От хітрая! (*Выходзіць з хаты.*)

ТОМА. Здаецца, дзядуля, вы не выпадкова прынеслі мандаліну.

ДЗЕД. Ну... сёння ж жаночы дзень. А цяпер і сам бачу, што дарэчы прынес.

Тома знікае ў спальні.

(*Сам сабе*) Даўно не іграў я шлюбны вальс. (*Пачынае ўспамінаць мелодыю, і загучаў вальс Мендэльсона на вясковы манер.*) А колькі вяселляў было на маім вяку! Паіграў я гэты вальс...

На фоне гэтай мелодыі і заходзяць Рыта, Таня (з кнігай рэгістрацыі грамадзянскіх актаў у руцэ), Канстанцін і Валік. Косця працягвае руку Дзеду, і той прыпыняе музыку. Тут выходзіць Тома ў белым касцюме. Валік становіцца побач з ёю, і Косця пачынае здымаць іх у розных позах. Рыце не церпіцца паглядзець, што ён наздымаў. Забраўшы фотаапарат у Косці, яна ставіць яго і Таню побач з маладымі і здымае іх. Потым Таня забірае яго ў Рыты, расстаўляе іх вакол Дзеда і робіць чарговы здымак...

Святло гасне.